

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

งานการศึกษาออกโรงเรียนได้พัฒนาระบบและได้รับการสนับสนุนจากทุกรัฐบาลให้มีการขยายการศึกษาออกโรงเรียนทั้งในด้านงบประมาณ บุคลากรและปริมาณผู้รับบริการอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมทั่วประเทศ ดังจะเห็นได้จากในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ได้กระจายอำนาจการบริหารการศึกษาออกโรงเรียนไปสู่ส่วนภูมิภาค และเสริมสมรรถภาพของหน่วยงานในส่วนภูมิภาคให้บทบาทในการพัฒนาวิชาการและการบริหารจัดการให้มีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค ซึ่งเน้นบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบการดำเนินงานพัฒนาวิชาการ และดูแลให้คำปรึกษาด้านวิชาการการศึกษาออกโรงเรียนในเขตรับผิดชอบ และจัดตั้งศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนในจังหวัดที่มีความพร้อม จำนวน 28 จังหวัด ต่อมาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้ขยายการจัดตั้งศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดครบทุกจังหวัดทั่วประเทศให้เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาออกโรงเรียนในจังหวัดนั้น ๆ ช่วยให้การบริหารการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในส่วนภูมิภาคเกิดความคล่องตัวและมีระบบมากขึ้น ซึ่งมีหน้าที่ขยายการศึกษาออกโรงเรียนให้กว้างขวางทั่วถึง สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการจัดการศึกษาตลอดชีวิต การดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนมีกิจกรรมมากมายหลากหลายโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การให้ความรู้พื้นฐาน การให้บริการข่าวสารข้อมูลและการให้ความรู้และทักษะอาชีพ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน 2529 : 5-9)

การดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนให้สอดคล้องกับนโยบายในส่วนของการศึกษาออกโรงเรียนในช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 5 นั้น รัฐมีนโยบายจะส่งเสริมให้มีการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาออกโรงเรียนไปยังส่วนภูมิภาคอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและมีระบบมากขึ้น โดยมีการเร่งรัดปรับปรุงกลไกการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องกับแผนพัฒนา ระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของ

ตนเองแท้จริง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 34-35) กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ทดลองการกระจายอำนาจและเสริมสร้างสมรรถนะในการส่งเสริมการประสานงานการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนลงไปในระดับต่ำกว่าจังหวัด โดยการดำเนินงานโครงการทดลองศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอ (ศขอ.) ซึ่งเริ่มดำเนินการทดลองโครงการดังกล่าวในปีงบประมาณ 2527 และได้ดำเนินการทดลองจัดศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอ ภาคละ 1 แห่ง รวม 4 แห่ง ได้แก่ภาคเหนือที่ศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ภาคกลางที่อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ภาคใต้ที่อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานโครงการทดลองศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอ เพื่อมุ่งที่จะขยายปรับปรุงและพัฒนา ระบบการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลจากระดับจังหวัดต่อเนื่องลงไปสู่ระดับอำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน โดยใช้ห้องสมุดเป็นฐานในการดำเนินงาน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางกระจายและบริการข่าวสารข้อมูลไปสู่พื้นที่ในตำบล เป็นศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์การเรียนและศูนย์สำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลได้มีโอกาสทราบข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ ตลอดจนเพื่อปรับปรุงห้องสมุดประชาชนอำเภอให้มีความสามารถดำเนินการกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีเครือข่ายของศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลที่จัดตั้งในระดับตำบลและหมู่บ้านเครือข่ายในการดำเนินงาน จากผลการประเมินโครงการทดลองดังกล่าวพบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการขยายศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอไปยังอำเภอต่าง ๆ แต่มีความจำเป็นต้องยึดหลักการประสานงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความพร้อมของศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอและความเข้มแข็งของชุมชนที่จะเอาใจใส่มากน้อยเพียงใด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529 : 59) อย่างไรก็ตาม แนวคิดของการขยายงานศูนย์บริการข่าวสารข้อมูลระดับอำเภอก็ยังมีได้แพร่หลายออกไปยังหน่วยงานปฏิบัติในระดับจังหวัด ที่เป็นเช่นนี้เพราะขาดงบประมาณสนับสนุนที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 6 รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียนมาก โดยได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2529 ว่า

รัฐมนตรีนโยบายเร่งรัดให้ปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529 : 39) จะส่งเสริมและพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนให้สามารถจัดบริการทางวิชาการแก่เยาวชนและประชาชนตามความต้องการและความจำเป็น เพื่อคุณภาพชีวิต ครอบครัว ชุมชนและการประกอบสัมมาอาชีพ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายสัมพันธ์ ทองสมัคร) ได้เสนอข้อคิดเห็นว่า เพื่อให้การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสนองตามนโยบายของรัฐดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องปรับปรุงกลไกการบริหารและการประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนในระดับอำเภอให้ต่อเนื่องจากระดับจังหวัด เพื่อให้การจัดบริการการศึกษานอกโรงเรียนเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่มากยิ่งขึ้น จึงขอให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน พิจารณาจัดให้มีองค์กรที่จะประสานการดำเนินงานในระดับอำเภอขึ้นตามความพร้อมของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดแต่ละแห่งตั้งตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531 : 1) กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้สนองนโยบายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการกระจายอำนาจการบริหารงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และให้เป็นสถานศึกษาที่สามารถขยายการปฏิบัติงานให้กว้างขวาง และสนองความต้องการของประชาชนโดยจัดให้มีหน่วยงานประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดไปอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริงและมุ่งเน้นการประสานงานในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (วิเวก ปางพลพิงศ์ 2530 : 1)

ศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอเป็นเครือข่ายในการประสานงานและปฏิบัติงานในระดับอำเภอของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด โดยมีบุคลากร คือ ผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอเป็นหัวหน้า ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน ครูประจำกลุ่ม วิทยากรวิชาชีพเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน โดยอยู่ในการกำกับ ควบคุมดูแลของนายอำเภอ และศึกษาธิการอำเภอในฐานะผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นเครือข่ายของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในการปฏิบัติงานวิชาการ จัดกิจกรรม และประสานงานกับหน่วยงานอื่นในระดับอำเภอและชุมชน ในการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้

เกิดประโยชน์สำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ มีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2531 : 17)

1. สำรวจสถิติ-ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การจัดทำแผนและโครงการปฏิบัติงาน
2. การส่งเสริม สนับสนุนการให้บริการการศึกษาและพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอ
3. การประสานงานการจัดกิจกรรม
4. การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล
5. การบริหารทั่วไป ได้แก่ การขออนุมัติจัดกิจกรรม การเบิก-จ่ายเงิน การควบคุม

กำกับ ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน และผู้ปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนในอำเภอ เพื่ออนุมัติให้เจตจำนงของการพัฒนาศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอบรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนางานการศึกษานอกโรงเรียนสู่ประชาชนในท้องถิ่นประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ เมื่อปี 2531 จากการประเมินผลโครงการพัฒนาศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ พบว่าปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือ ระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นระบบหลักระบบหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพของการพัฒนางานพัฒนาศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอนั้น ผู้ประสานงานอำเภอใช้วิธีการประเมินอย่างไม่เป็นทางการ ศึกษาจัดกิจกรรมได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ จากนั้นรายงานให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดได้ทราบ ระบบการประเมินผลศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอที่เป็นระบบส่วนใหญ่ประเมินโดยหน่วยงานจากภายนอก ในระยะที่ผ่านมามีการประเมินจากภายนอกในลักษณะเฉพาะกิจ ดังเช่น กองแผนงานและวิจัย (2532 : 5) ได้ดำเนินการประเมินเชิงสำรวจโครงการพัฒนาศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ โดยประเมินในด้านภารกิจและบทบาทหน้าที่ การจัดองค์กรและโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ประสานงานอำเภอ ปัจจัยการสนับสนุนในการปฏิบัติงานของผู้ประสานงานอำเภอจากองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ผลการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานงานอำเภอในด้านการเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณและคุณภาพของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัด เทคนิคและวิธีการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ปัญหาอุปสรรคและแนว

ทางแก้ไขในการปฏิบัติงาน ประเมินความคิดเห็นของผู้บริหารหน่วยงานอื่นในระดับอำเภอที่มีต่อ การปฏิบัติงานของผู้ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอในด้านนโยบายและหลักการ ของผู้ประสานงานอำเภอ การปฏิบัติงาน ผลดีและผลเสียของการมีผู้ประสานงาน ความต้องการ และความคาดหวังจากผู้ประสานงานอำเภอ ส่วนกองปฏิบัติการ (2530 : 17-19) ดำเนิน การติดตามผลการดำเนินงานของผู้ประสานงานอำเภอโดยประเมินในด้านข้อดีของการมีผู้ประสาน งานอำเภอปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่าย บุคลากรที่จะปฏิบัติงาน ในอำเภอยานพาหนะ สภาพภาพของผู้ประสานงานอำเภอ สถานที่ทำงาน การปฏิบัติงานของผู้ ประสานงานอำเภอ และข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในอนาคต สำหรับศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (2530 : 45-60) ได้ดำเนินการติดตามผลและ ประเมินผลโครงการทดลองพัฒนาศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ โดยได้ ศึกษาด้านโครงสร้างบุคลากร การบริหารงานและสังการ วิธีการดำเนินงานของผู้ประสานงาน อำเภอ การประสานงานระหว่างจังหวัดกับอำเภอกับท้องถิ่น การนิเทศตรวจเยี่ยมผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ส่วน คนธรส ชัยศิริ (2532 : 184) ได้ดำเนินการ ประเมินผลโครงการศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ การนิเทศจังหวัด สุพรรณบุรี โดยศึกษาความเหมาะสมของปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการดำเนินงานตามภารกิจหน้าที่ และผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

การประเมินที่ทำขึ้นส่วนมากเป็นการประเมินในลักษณะการประเมินผลสรุป เพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าหรือสรุปว่าศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอใดทำงาน ได้ผลมากน้อยเพียงใด ควรที่จะขยายโครงการต่อหรือไม่ ขาดการประเมินความก้าวหน้าเพื่อ นำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้ประเมินได้แก่นักประเมิน จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ภาคและนักประเมินจากส่วนกลาง ระยะเวลาประเมิน ใช้เวลาประมาณ 1 ปี เสร็จแล้วจัดทำเป็นรายงานการประเมินเพื่อเผยแพร่ การดำเนินงาน ประเมินกว่าจะแล้วเสร็จ ข้อมูลที่ได้ไม่ทันต่อเหตุการณ์ที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข การประเมินในลักษณะนี้มีประโยชน์น้อยมากในการนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการบริหารและ การวางแผนในการปรับปรุงและพัฒนาของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับ อำเภอ เพราะข้อมูลที่ได้ใช้เวลานานไม่ทันต่อการนำมาตัดสินใจ และยังก่อให้เกิดปัญหาตามมา

หลายประการ เช่น การไม่ยอมรับผลการประเมินของผู้ถูกประเมิน เพราะผู้ปฏิบัติงานกับผู้ประเมินเป็นคนละคนกัน ความไม่เข้าใจของผู้ถูกประเมินว่าผู้ประเมินเอาผลการประเมินไปทำอะไร ความวิตกกังวลของผู้ปฏิบัติงานในภาคสนามที่เข้าใจว่าการประเมินเป็นการจับผิด ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะส่งผลทำให้ไม่สามารถปรับปรุงทางด้านคุณภาพและประสิทธิภาพของการพัฒนา ศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอได้ตามเป้าหมาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าผู้ปฏิบัติงานและผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญและไม่ได้นำข้อมูลจากผลการประเมินมาใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อการวางแผนและเพื่อการบริหารงานอย่างจริงจังและทันกับเหตุการณ์

ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอได้ตรวจสอบข้อมูลผลการดำเนินงานของตนเองไม่ให้เบี่ยงเบนไปจากภารกิจหลักของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ คือการประเมินตนเองของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานกับบทบาทและภารกิจหน้าที่ได้อย่างชัดเจนและได้ข้อมูล ที่จะใช้ในการกำกับตนเอง รวมทั้งนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินมาใช้ในการวางแผนและบริหารงานเพื่อปรับปรุงพัฒนางานได้ทันที ซึ่งสอดคล้องกับหลักการในการกระจายการบริหารของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของงานที่มีแนวทางการจัดที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นมีหลักสูตรและวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่พลวัติ และมีความคล่องตัวสูง เพราะการจัดการศึกษาออกโรงเรียนมีความยืดหยุ่น มีหลักสูตรและวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ปรับเปลี่ยนให้มีความคล่องตัวให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น (สุมน อมรวิวัฒน์ 2531 : 23) ฉะนั้นรูปแบบของการจัดการศึกษาออกโรงเรียนในระดับที่มีการกระจายอำนาจการบริหารไกลออกไปจากส่วนกลางมากเท่าไร มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ระบบการประเมินการปฏิบัติงานด้วยวิธีการประเมินตนเอง (Self-evaluation) มากขึ้นเท่านั้น เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานของตนเองให้สามารถดำเนินงานได้ตามภารกิจและกรอบในการทำงาน และคอยตรวจสอบไม่ให้งานเบี่ยงเบนไปจากภารกิจที่รับผิดชอบ

การประเมินตนเองมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน เป็นงานที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบของการกำกับและติดตามคุณภาพของการจัดการศึกษาที่มีความเป็นปรนัย ที่ควรจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลของการประเมินสามารถใช้ในการที่จะเข้าใจและ

นำสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อการวางแผนและบริหารงานให้ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ปีเตอร์สัน (Peterson 1979 : 90) กล่าวว่า การประเมินตนเองเป็นกระบวนการสำคัญของการปฏิบัติงานหรือเทคนิคของสถาบันที่จะปรับปรุงด้านการจัดการและประสิทธิผล (effectiveness) ของสถาบัน การประเมินตนเอง เป็นกระบวนการกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล การจัดการกระทำข้อมูลและการจัดเตรียมสารสนเทศของสถาบัน ซึ่งได้แก่ ศูนย์ประสานงาน การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ สารสนเทศของการดำเนินงานที่ได้จากกระบวนการประเมินตนเองจะนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อการบริหารและเพื่อการวางแผนในการปรับปรุงและพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งเป็นผลดีในแง่ที่ว่าทำให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจถึงสภาพของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ว่ามีจุดเด่น หรือข้อบกพร่องในเรื่องใด และตรวจสอบผลการดำเนินงานตามภารกิจที่รับผิดชอบไม่ให้เกิดความเบี่ยงเบนไปจากบทบาทหน้าที่ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีมาใช้ในการกำกับงานของตนเอง และได้ข้อมูลสารสนเทศที่ทันต่อเหตุการณ์และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้พยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาและปรับปรุงศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอให้มีประสิทธิภาพและจะช่วยลดการโต้แย้งหรืออับอายเนื่องจากมีผู้มาพบความบกพร่องของตน (อุทัย บุญประเสริฐ 2522 : 11) และก่อให้เกิดการยอมรับในผลของการประเมินร่วมกัน

ดังนั้น การวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ โดยมุ่งให้ได้ระบบการประเมินตนเองที่มีความเป็นไปได้ เหมาะสม และมีความเป็นประโยชน์ เพื่อใช้ในการประเมินให้ได้สารสนเทศในการตัดสินใจเพื่อการบริหารและเพื่อการวางแผนในการปรับปรุงและพัฒนางานศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภออย่างต่อเนื่อง เป็นระบบทั้งระบบ อันจะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้เกิดการพัฒนาทั้งในส่วน of ศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค กรมการศึกษานอกโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเกิดการพัฒนาวงวิชาการด้านการประเมินสอดคล้องตามนโยบายของการพัฒนาการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่ระบุว่า "จะเร่งปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาบุคลากร

จัดให้มีการนิเทศ ติดตามผลและประเมินผลการดำเนินงานและนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น " (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2529 : 39-44)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ
2. เพื่อประเมินผลการใช้ระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ในที่นี้สร้างและพัฒนาเฉพาะที่จะใช้สำหรับการประเมินตนเองของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
2. การสร้างและพัฒนา ระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ในที่นี้มีความประสงค์จะให้มีการนำไปใช้ได้กับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอของแต่ละศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จึงมุ่งวิจัยโดยยึดภารกิจงานของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ 5 ประการ ได้แก่ ภารกิจดำเนินงานวางแผนงานและโครงการ งานบริการทางวิชาการและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน งานนิเทศ ติดตามและประเมินผล งานประสานงานและงานบริหารทั่วไปของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ
3. เกณฑ์ในการประเมินผลระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ พิจารณาจากความเป็นไปได้ ความพึงพอใจ ความเหมาะสม ความถูกต้องและความเป็นประโยชน์

- 3.1 ความเป็นไปได้ พิจารณาจากระบบการประเมินตนเองสามารถนำไปปฏิบัติได้มากน้อยแค่ไหน
- 3.2 ความพึงพอใจในการประเมินตนเอง การยอมรับระบบการประเมิน
- 3.3 ความเหมาะสม และความถูกต้องของระบบการประเมินตนเอง
- 3.4 ความเป็นประโยชน์ พิจารณาจากผลการปฏิบัติงานขององค์กรในแต่ละภารกิจดีขึ้น โดยเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานก่อนและหลัง การทดลองใช้ระบบการประเมินตนเอง การพัฒนาสมรรถภาพของนักประเมินให้แก่หัวหน้าศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่นำมาใช้ในการพัฒนาระบบการประเมินตนเอง สำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ เป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้
2. กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม แบบประเมินและ/หรือให้สัมภาษณ์ด้วยความจริงใจ
3. บรรรยากาศของการดำเนินการประเมินตนเอง อันประกอบด้วยการทำงานเข้าใจเกณฑ์การประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจการพัฒนา และปรับปรุงงานเป็นไปตามสภาพปกติของการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

แม้ว่าการประเมินตนเองของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน สำหรับศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอในสถานการณ์จริง เพื่อการหาสารสนเทศมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการบริหารและวางแผนงานในการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่อาจจะทำให้การประเมินตนเองคลาดเคลื่อนไปได้บ้าง เนื่องจากเหตุผลทางจิตวิทยา เช่น ความวิตกกังวล กลัวการเสียหน้า ความล่าเอียงและเป็นการทดลองไม่มีผลต่อการปฏิบัติงาน

เป็นต้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามในการชี้แจงและอธิบายให้ผู้ทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองได้เข้าใจถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินตนเอง

ความนิยมเชิงปฏิบัติการที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ หมายถึง หน่วยงานที่เป็นเครือข่ายในการประสานงานและปฏิบัติงานในระดับอำเภอของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โดยมีบุคลากร คือ ผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอเป็นหัวหน้า ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประชาชน ครูประจำกลุ่ม วิทยากรวิชาชีพเป็นเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน โดยอยู่ในการกำกับ ควบคุมดูแลของนายอำเภอและศึกษาธิการอำเภอ

ระบบการประเมินตนเอง หมายถึง การตัดสินคุณค่าผลการดำเนินงานของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภออย่างเป็นปรนัย ทั้งในด้านปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน ซึ่งประเมินโดยผู้ปฏิบัติงานของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ โดยพิจารณาภารกิจที่เป็นความรับผิดชอบ 5 ประการ กล่าวคือ ภารกิจด้านการวางแผนและโครงการงานบริการทางวิชาการและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน งานนิเทศ ติดตามและประเมินผล งานประสานงานและงานบริหารทั่วไป เพื่อให้ได้สารสนเทศ ที่จะช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงและพัฒนางานในแต่ละภารกิจของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เกณฑ์ประเมินภารกิจ หมายถึง เกณฑ์ประเมินส่วนประกอบของภารกิจแต่ละด้านของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ เกณฑ์ประเมินภารกิจในมิติปัจจัยเบื้องต้น (Input) เช่นมีเจ้าหน้าที่ในศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอไม่ต่ำกว่าอำเภอละ 4 คน มิติการปฏิบัติ (process) เช่นจัดให้มีการนิเทศ ติดตามผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกกิจกรรม และมีตีผลผลิต (output) เช่นอัตราส่วนจำนวนประชาชนที่เข้ารับบริการห้องสมุดอำเภอแต่ละเดือน ต่อจำนวนเดิมที่ใช้บริการเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 10%

ภารกิจของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ หมายถึงงานที่เป็น ความรับผิดชอบของศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ มี 5 ประการ คือ งานสำรวจกลุ่มเป้าหมาย วิเคราะห์ วางแผนงานและโครงการงานบริการทางวิชาการและ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน งานประสานงาน งานบริหารทั่วไปและงานนิเทศ ติดตามผลและประเมินผล

งานวางแผนงานและโครงการ หมายถึง การศึกษาชุมชน การสำรวจกลุ่มเป้าหมาย ค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการ วางแผน การประชุมชี้แจงให้ความรู้แก่บุคลากรในด้านการสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย จัดทำ แผนพัฒนาชนบทและแผนปฏิบัติการประจำปีร่วมกับศึกษาธิการอำเภอ และส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ

งานบริการทางวิชาการและการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง การ ส่งเสริม สนับสนุนการให้บริการกิจกรรมการเรียนรู้ออกสู่ประชาชน รวมทั้งการพัฒนาและให้ บริการแก่ประชาชนเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ งานความรู้พื้นฐาน งานข่าวสาร ข้อมูลและงานทักษะอาชีพ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน ในอำเภอ

งานนิเทศ ติดตามและประเมินผล หมายถึง การพัฒนาบุคลากรด้านการนิเทศ ติดตามและประเมินผล การกำหนดระบบงานและผู้รับผิดชอบ รวมทั้งจัดให้มีการนิเทศแนะแนว ติดตามและประเมินผล นำผลการติดตามและประเมินไปใช้ในการปรับปรุงงานที่ปฏิบัติให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การนิเทศ ติดตามผลงานที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน งานการศึกษา สายสามัญ และงานวิชาชีพพระยະສິນ เป็นต้น ตลอดจนการรายงานผลการปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ

งานประสานงาน หมายถึง กระบวนการที่ทำให้การดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ได้แก่ งานประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งภาคเอกชนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และการประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในการจัดกิจกรรมให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

งานบริหารทั่วไป หมายถึง งานสนับสนุนภารกิจของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ ซึ่งได้แก่ งานบริหารในศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ เช่น งานธุรการ การเงิน-บัญชีและพัสดุ การจัดทำแผนงานและโครงการปฏิบัติงานต่าง ๆ งานทะเบียน-สถิติ อาคารสถานที่ งานที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดมอบหมายหรือแต่งตั้ง ซึ่งอาจเป็นงานในตำแหน่งประจำ ได้แก่ งานในตำแหน่งหัวหน้า เลขานุการ หรืองานที่ได้รับมอบหมายเป็นครั้งคราว

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ช่วยให้ได้ระบบการประเมินตนเอง เพื่อใช้ในการประเมินภารกิจของศูนย์การประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ ที่สามารถนำไปใช้ประเมินศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอของตนเองได้อย่างเป็นปรโยชน์มากขึ้น ทำให้ได้สารสนเทศในการปรับปรุงและพัฒนาของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอได้อย่างต่อเนื่องทั้งระบบ
2. ช่วยให้เกิดความกระจำงในแนวคิดเกี่ยวกับศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอมากขึ้น และได้ระบบในการประเมินมาตรฐานของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอทั่วประเทศซึ่งจะช่วยให้ได้สารสนเทศและข้อเสนอแนะเพื่อการตัดสินใจกำหนดนโยบายวางแผนหรือปรับปรุงในส่วนของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอและนำแนวทางการพัฒนาการประเมินภารกิจของศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอไปประยุกต์ใช้กับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด หรือหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้ได้สารสนเทศและข้อเสนอแนะอย่างครอบคลุมเพียงพอแก่การตัดสินใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดและศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอทั้งระบบได้อย่างแท้จริง
3. ผลจากการที่เจ้าหน้าที่ในศูนย์ประสานงานการศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอจังหวัด สามารถประเมินและปรับปรุงงานของตนเองได้อย่างเป็นระบบต่อเนื่อง โดยอาศัยเกณฑ์และระบบประเมินจากการวิจัยครั้งนี้ จะช่วยเพิ่มพูนคุณภาพของศูนย์ประสานงานการศึกษาออก

โรงเรียนระดับอำเภอได้มากขึ้นทุกด้าน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อถึงคุณภาพของประชากรในท้องถิ่น และประเทศด้วย

4. การที่มีระบบการประเมินตนเอง เป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงาน การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ จังหวัด ประเมินศูนย์ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียน ของตนเองได้นั้น จะเป็นแรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่มุ่งปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุ เกณฑ์ที่กำหนดไว้ อัน จะส่งผลให้เกิดการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการทำงาน